

Att höja kvalitén på undervisningen i underprivilegierade områden

Göteborg 2016 09 15

Denna rapport lyfter fram vad vi genom forskning vet om framgångsfaktorer för skolutveckling i underprivilegierade områden. Huvudbudskapet är att vi behöver utgå från undervisning som den viktigaste framgångsfaktorn. Rapporten avslutas med en sammanställning om vad vi vet, vad som är klokt att göra och med exempel och källor.

Rapportförfattare är tre lektorer på Center för Skolutveckling i Göteborg: Pernilla Andersson Varga, Susanne Staf och Mats Widigson.

Innehåll

Göteborg - en segregerad kunskapsstad.....	3
Att lyckas med alla elever.....	4
Fokus på undervisning.....	4
Ett system som stöttar undervisning.....	5
Att förändra undervisningspraktiken	6
Sammanställning av framgångsfaktorer	8
Undervisning.....	8
Ledarskap	9
Likvärdighet	10
Att systematiskt utveckla undervisningen	10
Fortbildning	12
Andra viktiga villkor för framgångsrik undervisning	12
Referenser	14

Göteborg - en segregerad kunskapsstad

Göteborg är en starkt segregerad stad där skillnaderna i skolors måluppfyllelse är stor och där den bristande likvärdigheten följer geografiska mönster. Trots skolans kompensatoriska uppdrag att uppväga skillnader i barns och elevers förutsättningar att tillgodogöra sig utbildning (Skollagen 2010: 800 § 4), uppvisar skolor i underprivilegierade områden oftast låg måluppfyllelse (Göteborg stad, 2014).¹ Orsakerna till de låga resultaten kan vara komplexa, genomgripande och motståndskraftiga mot förändring. Det händer att skolor i årtionden uppvisar kunskapsresultat långt under genomsnittet för stadens skolor. Det händer också att elever och elevers kamrater i grannskapet har hemförhållanden där generationer varit arbetslösa och där skolan snarare ses som ett problem än som en lösning. Man kan med fog tala om Göteborg som en kunskapsstad med barriärer (Widigson, 2010). Att förbättra elevers studieresultat i stadens socioekonomiskt missgynnade områden är därför särskilt viktigt och utmanande.

Barn och ungdomar i underprivilegierade områden har ofta ambivalenta känslor till sin bakgrund och till sin plats i kunskapsområdet. Tilltron till egna förmågor är påverkad av sociala villkor, vilket har inflytande över tankar om skolframgång, utbildningsval och arbetsmarknad (Widigson, 2013).² Lärare kan också ha olika förväntningar på olika sociala kategorier av elever, vilket påverkar den erbjudna undervisningen (Andersson Varga, 2014). Skolor i mer gynnade områden kännetecknas oftare av höga förväntningar både från personal och föräldrar och av gynnsamma kamrateffekter (Harris, 2010).

Vi vet sedan länge att socioekonomiska faktorer verkar begränsande för både elevers studieresultat och för skolors måluppfyllelse (Halsey 1997, Skolverket 2009, Hargreaves 2010, Skolverket 2012). Samtidigt visar internationell forskning att detta mönster går att bryta. Internationellt finns flera exempel på distrikt och skolor som har lyckats vända utvecklingen i områden präglade av relativ fattigdom. Den sammantagna forskningsbilden visar att *hög kvalitet på undervisning* är det som gör störst skillnad. Detta kräver i sin tur ett ledarskap och en organisation inriktat på utveckling av undervisning utifrån lokala behov. I denna rapport presenteras vad vi vet om detta och vad som därför är klokt att göra.

¹ Genomgående används i denna rapport uttrycket "skolor i underprivilegierade områden". Vi valde bort att tala om "utsatta" skolor då ordet riskerar att osynliggöra positiva aspekter och att underbetona aktörskap som också finns i dessa områden. Uttrycket "utsatta" kräver därutöver även en förklaring av vad exakt skolan är utsatt för. "Utanförskapsområde" riskerar att vara en etikett som "innanförskapet" tillskriver och som liksom "problemområde" kan bli stigmatiserande. Ibland är det relevant att tala om "underpresterande skolor", vilket å sin sida i en ojämlik och segregerad stad riskerar att underbetona villkorens betydelse.

² Det finns sociala strukturer som villkorar handlingsutrymmet. Men människor har också "agentskap", det vill säga egenskaper och krafter. En agent har i kraft av sin emotionalitet, intentionalitet, reflexivitet och handlingskraft *potentialen* att utifrån det *den bryr sig om* (concerns) och genom inre överläggningar ensam eller tillsammans med andra utveckla levnadssätt och konkreta tillvägagångssätt, för att därigenom påverka sin livsbana. En central tanke hos Margaret Archer (2007).

Att lyckas med alla elever

Sverige är det land i OECD där andelen lågpresterande elever ökat mest (Pisa i Sverige, 2012). Närmare en fjärdedel, 23 % av de svenska eleverna, har svårt att förstå enklare tidningsartiklar. Såväl PISA-resultat som Göteborgs skolors måluppfyllelse skulle förbättras kraftigt om skolan lyckas bättre med den percentil elever som har de lägsta resultaten. Det viktigaste är dock inte i sig att Sverige eller Göteborg placerar sig bättre i internationella eller nationella mätningar, utan att *alla* barn och ungdomar utvecklas så långt som möjligt och får den gymnasiekompetens som numera är avgörande för tillgång till arbetsmarknad och välfärd.

Tanken på att alla elever ska lyckas är relativt sentida men utan ett sådant "mind-set" kommer vissa grupper av elever med säkerhet att misslyckas. Tendensen att undervärdera vissa grupper har varit konstant- men grupperna har växlat (Levin 2008: 54-62). I PISA- rapporten (2012) lyfts ett antal faktorer fram som pekar mot att elever socioekonomiskt missgynnade områden riskerar att bli lågpresterande. Låga förväntningar på elevernas prestationer, avsaknad av utbildade lärare och att socioekonomiskt svaga elever samlas på samma skolor är faktorer som pekas ut.

Det går att lyckas i alla skolor och med alla elever. Sett ur ett kompensatoriskt perspektiv innebär detta att verksamheten i skolor belägna i underprivilegerade områden i flera avseenden måste vara bäst! Då kan skolan kompensera de negativa kamrateffekter som kan förekomma, men också negativa områdeseffekter, dit exempelvis arbetslöshetstal, ohälsotal och låg utbildningsnivå bland föräldrarna räknas. I Sverige presterar skolor i dessa områden sällan över genomsnittet. De presterar dock olika bra, vilket visar att det finns verksamheter som uppvisar positiva skoleffekter att utveckla och sprida.³

Fokus på undervisning

Denna rapport försöker fånga vetenskapligt grundad kunskap om särskilt viktiga framgångsfaktorer för skolor i underprivilegerade områden, där den socioekonomiska kontexten sipprar in och villkorar skolans arbete och undervisning. Att förstå dessa villkor är viktigt. En central slutsats i exempelvis forskningsprojektet Cambridge Primary Review (2010) var att fattigdom och ekonomiska klyftor i samhället obönhörligen påverkar situationen i skolan. För Göteborg finns dessa villkor väl beskrivna i rapporten om skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg (2014).⁴ Ur ett skolperspektiv är de förslagna åtgärderna i rapporten om ett jämlikt Göteborg däremot otillräckliga.⁵

När delstaten Maine i USA tog fram en skolstrategi för att lyfta skolresultat formulerade man sina kärnprioriteringar där fokus på undervisning var första prioritet:

³ Med skoleffekt avses att klasser eller skolor lyckas bättre än andra. Sättet att ta reda på dessa effekter och de teoretiska utgångspunkterna för att förklara orsakerna bakom dessa effekter varierar kraftigt. Se Johanna Giota (2002).

⁴ Denna rapport utgör grund för Göteborgs "Closing the gap"- ambition att staden skall vara socialt hållbar. Om vi vill åstadkomma social inkludering, då behöver vi ställa oss frågan om vem som skall integreras i vad, och även hur innanförskapet kan förändras (Widigson et al, 2015).

⁵ I rapporten konstateras förvisso att åtgärder som stärker skolans likvärdighet är viktiga. Ordet undervisning förekommer emellertid sparsamt i rapporten. När förslagen till möjliga vägar framåt summeras för fokusområde 2: "Ge barn fortsatt goda förutsättningar genom skolåren", är inget förslag inriktat på att utveckla undervisningen. Större förhoppningar än så kan ställas till att en utbildningssektor med fokus på skolans kärnuppdrag kan göra skillnad i en segregerad stad.

The core of the entire educational enterprise is the teaching and learning that happens in classrooms every day. All of the institutional elements that comprise our system of education- the buildings and buses, the administrative structures at the local, state and federal levels, the schools of education- are in place to support what researchers David Tyack and Larry Cuban call the 'core of schooling', those 'daily interactions of teachers and students' where learning takes place.

(Maine Department of Education, 2012: 9)

Det finns omfattande forskning om vad ett gott ledarskap är och vad som utmärker bra skolor och effektiv undervisning. Mycket av det som generellt är viktigt i förbättringsarbete gäller förstås, och i ännu högre grad, för skolor i underprivilegierade områden. När Skolverket (2009) undersökte vad som påverkade resultaten i grundskolan hänvisade de till omkring 200 studier och forskningsrapporter och lyfte särskilt fram lärarnas kompetens och didaktiska förmåga. John Hatties (2009) centrala budskap, utifrån ett stort antal forskningsstudier, är att en skicklig lärare är helt avgörande för elevernas framgång och att undervisnings- och lärandeprocesserna behöver vara synliga för både lärare och elever. McKinsey-studien (2010) poängterar att framgångsrika skolsystem har fokus på undervisningens innehåll och explicita instruktioner. Michael Fullan och Anthony Hargreaves poängterar att förbättrad undervisning är den enda vägen framåt. Undervisningen skall vara tydlig och lärare behöver lära av andra lärare och ha en stödjande ledning (Hargreaves & Fullan, 2012).

Ett system som stöttar undervisning

En gemensam framgångsfaktor för skolor i underprivilegierade områden är ofta ett ledarskap präglad av intentioner att uppnå likvärdighet och inkludering. För att bryta länken mellan "poverty" och "performance", och för att göra utvecklingen hållbar, krävs ett moraliskt ledarskap och ett system

Att bryta länken mellan 'poverty' och 'performance'

större än skolan självt som stödjer lärarna i en vision att lyckas med alla elever (Harris, 2010). För detta krävs en medvetenhet på alla nivåer, och hos alla sektorer, om hur och på vilket sätt lokala skolors verksamhet är socialt villkorade. Det behövs också en stark tilltro till att dessa skolor, både på individ- och gruppnivå, kan göra skillnad genom att lyckas med elever som är längst från att nå målen.

Ett samhällsproblem som underpresterande skolor i områden präglade av relativ fattigdom kan inte enbart bemötas med åtgärder på klassrumsnivå. På systemnivå behövs konkreta strategier grundade i en stark tilltro till att sektor utbildning genom ledarskap, systematiskt kvalitetsarbete och kompensatoriska insatser kan åstadkomma skoleffekter som ökar likvärdigheten i den utbildning som staden erbjuder - och därmed bidra till social hållbarhet.

Att hitta en balans mellan det lokala utvecklingsarbetet och stöttning från en övergripande nivå är en utmaning. När nationalekonomen Jonas Vlachos talar om svåra systemfel i svensk skola konstaterar han att alla – från elever till skolchefer – rapporterar uppåt, men att responsen på det som rapporteras är begränsad.⁶ Lågpresterande skolor har inte sällan flera pågående utvecklingsprojekt som konkurrerar om tiden och det förekommer ofta även olika varianter på interventioner utifrån. Sedan länge pekar dock forskning mot att framgångsrika skolor i underprivilegierade områden är inriktade på att bygga upp kvalitén på undervisning med fokus på färre mål, som ofta är kopplade till

⁶ <http://skolvarlden.se/artiklar/jonas-vlachos-tyder-pa-en-skola-med-svara-systemfel>

strukturerad undervisning och att stärka basfärdigheter (Potter, Reynolds et al. 2002). Framgångsrika skolor utvecklar också sin kapacitet att använda data som grund för utveckling av undervisning:

Virtually every study of high performing, high poverty schools identifies the capacity to collect, analyze and monitor data as a key building block of success.

(Harris, 2010: 699)⁷

Framgångsrika skolor ger dessutom lärare möjlighet att utvecklas i sin profession genom relevant fortbildning och att arbeta tillsammans kring undervisningsfrågor:

The key to improving schools in challenging circumstances is building internal capacity and that is best achieved by securing greater coherence and agreement among teachers about expectations and effective instructional practices.

(Harris, 2010: 706-707)

Att förändra undervisningspraktiken

I USA finns ett nationellt center som belönar skolor i fattiga storstadsområden.⁸ För att få en utmärkelse krävs att skolan har en hög andel fattiga elever med migrationsbakgrund och lyckas bättre än landets genomsnitt. Motsvarande exempel är svåra att hitta i Sverige. Lärdomarna från USA bygger på ett stort underlag: 48 skolor i låginkomstområden i 15 stater har identifierats som framgångsrika. Ett centralt budskap är att inget förändras om inte undervisningen och elevers lärande förändras.

Rapporten *Teaching Practices from America's Best Urban Schools* (2013) lyfter fram den undervisningspraktik man sett i framgångsrika skolor i underprivilegerade områden. Det handlar om "Focusing on Mastery" där syftet med lektionerna är klara, djupförståelse eftersträvas och där utvecklande av elevernas läs- och skrivförmåga är av central betydelse.

Det handlar om att i alla ämnen ge tydliga instruktioner där *alla* elever tas med steg för steg och att se till att alla elever förstår. Framgångsrika skolor knyter också an till elevers intresse, bakgrund, kultur och tidigare kunskaper. I skolor i som dessa är det särskilt viktigt att ständigt lyfta de framsteg som görs. Det handlar om att få elever att känna sig värderade och kompetenta. De handlar om att få elever att älska att lära sig.

"Inget förändras om inte undervisning och elevers lärande förändras"

⁷ Se även Schildkamp, K. and B. Lönn (2016) om datagrundad skolförbättring.

⁸ NCUST: National center for Urban School Development: <http://www.ncust.org/wp/>

I rapporten summeras de erfarenheter och utmaningar som finns för att genomföra skolförbättring och utveckla undervisningspraktiken i underprivilegerade områden:⁹

1. Människor ändrar troligen inte sin praktik om de inte tror att förändringen leder till att elevers resultat förbättras.
2. Människor ändrar troligen inte sin praktik om de tror att de redan har genomfört den efterfrågade förändringen.
3. Människor ändrar troligen inte sin praktik om de inte uppfattar att någon bryr sig eller noterar deras ansträngning att förändra.
4. Människor ändrar troligen inte sin praktik om de uppfattar att de ska förändra flera saker samtidigt.
5. Människor ändrar troligen inte sin praktik om de uppfattar att de troligen misslyckas om de försöker.
6. Människor ändrar troligen inte sin praktik om de uppfattar att de inte har resurser, material, tid, utbildning eller tillräckligt support för att framgångsrikt implementera förändringen.
7. Människor tycker att det är svårt att vara uthålliga då förändring tar tid. Att behålla hoppet är en utmaning och utbrändheten i "Urban Schools" är epidemisk. I framgångsrika skolor i underprivilegerade områden har såväl elever som lärare stark motståndskraft mot de motgångar, frustrationer och bakslag som ofrånkomligen finns. Framgångsrika skolor utmärker sig också genom att lärare samarbetar och stöttar varandra. De känner att kollegorna behöver dem och de är uthålliga då de tillhör ett kraftfullt team som kommer att göra skillnad för eleverna. I högpresterande "Urban Schools" är rektor skicklig på att mäta, se och synliggöra minsta framsteg och de möjligheter till förbättring som finns. På dessa skolor hittar rektorer också sätt att erkänna och fira dessa framsteg.

⁹ I egen översättning.

Sammanställning av framgångsfaktorer

De kommande sidorna är en sammanställning över faktorer som lyfts fram i forskning, och utmärker satsningar som lett till hög måluppfyllelse i områden präglade av relativ fattigdom. Internationell forskning visar att det inte sker någon förändring i elevers kunskapsutveckling om inte utvecklingsarbetet utgår från och riktas mot just undervisningen. Dessa internationella exempel visar att det är möjligt att lyfta skolresultat till en nivå över det nationella genomsnittet - även i underprivilegerade områden.

Framgång möjliggörs genom riktade och långsiktiga satsningar. I exempelvis den stora skolutvecklingsatsningen London Challenge låg fokus på att öka kvalitén på ledarskap och undervisning. Detta åstadkoms genom särskilda program för professionell utveckling, för såväl rektorer som lärare. En annan viktig framgångsfaktor var ett noggrant användande av data på skolnivå, ämnesnivå och till skillnad från i Sverige även för elever från olika etniska grupper. Detta visar att elevers prestationer behöver användas som måttstock för att förstå om undervisning, och utvecklingsinsatser riktade mot undervisning, fungerar.

Undervisning

Vad vet vi?	Vad är klokt att göra?	Var finns exempel?
Undervisningen på skolor i underprivilegerade områden behöver utmärkas av höga förväntningar och tilltro till elevers förmågor, både från lärare och från eleverna själva.	Arbeta med lärarförväntningar. Säkerställ att undervisningsmaterial är på adekvat nivå. Undvik "light-versioner" av läromedel, utveckla istället pedagogiken.	Hattie (2009) Martin & Rose (2012)
Explicit undervisning är avgörande för elever som riskerar att inte nå målen.	Erbjud språkutvecklande undervisning med "låg tröskel", stödstrukturer (scaffolding) och formativ bedömning - utan att tappa fokus på progression och måluppfyllelse.	Black & Wiliam (1996) Gibbons(2013) Hajer & Meestringa (2014) Hattie (2009) Rose & Martin (2012)
På skolor där många elever har ett annat förstaspråk än svenska är det särskilt viktigt att lärare i alla ämnen arbetar språk- och kunskapsutvecklande	Utarbeta en lokal språkpolicy för det språk- och kunskapsutvecklande arbetssättet på skolan. Inventera och fyll på kompetens så att eleverna möter språkutvecklande undervisning i alla ämnen. Ta del av lokala satsningar som R2L och Cfs baskurs i SVA. Delta i nationella satsningar exempelvis Läslyftet och anpassa till lokala förhållanden.	Cummins (2000) Gibbons (2013) Hajer& Meestringa (2014) Rose & Martin (2012) https://hjarntorget.goteborg.se/courseid/120843/content.do?id=42924644 https://lasochskrivportalen.skolverket.se

För elever med migrationsbakgrund är det avgörande att alla lärare har generell kunskap om vad det innebär att undervisa flerspråkiga elever som lär sig på ett andraspråk.	Organisera för att lärare går CFS webb-baserade kurs i svenska som andraspråk.	Cummins (2000) https://hjarntorget.goteborg.se/courseid/120843/content.do?id=42924644
"Time on task" är en framgångsfaktor. Detta är särskilt viktigt i områden där språkliga och socioekonomiska villkor gör att kunskapsarbetet huvudsakligen måste ske i skolan.	Garanterade elevers undervisningstid. Inrätta områdesvisa vikariepooler med behöriga lärare. Erbjud läxhjälp.	Lessons from Lambeth (2015)

Ledarskap

Vad vet vi?	Vad är klokt att göra?	Var finns exempel?
Ett ledarskap inriktat på att lyckas med alla elever är en förutsättning för att lyckas med skolans kompensatoriska uppdrag.	Analysera vilka grupper som underpresterar och varför. Utveckla den ordinarie verksamhetens kapacitet att inkludera alla elever.	Lessons from Lambeth (2015) Persson & Persson (2012)
Lärares ledarskap är särskilt viktigt för elever med låg tilltro på sin egen förmåga att prestera.	Stärk lärarledd undervisning och lärares ledarskap i klassrummet. Erbjud undervisning som präglas av hög tilltro till alla elevers förmågor att lära och som får elever att känna sig värderade och kompetenta.	Lessons from Lambeth (2015) Skolverket (2009)
Rektors pedagogiska ledarskap behöver koncentreras till att utveckla undervisningen.	Gör lektionsobservationer och samtala med lärarna om deras undervisning. Ägna mötestid åt pedagogiska frågor.	Hattie (2009: 83) Melander (2015)

Likvärdighet

Vad vet vi?	Vad är klokt att göra?	Var finns exempel?
Likvärdighet innebär att inte låta någon elev eller grupp av elever misslyckas. Därför är det viktigt att tidigt se och åtgärda bristande kunskapsresultat.	När det lokala granskningssystemet visar att eleven/ elevgruppen misslyckas, behöver fokus riktas mot undervisningen. Skolan behöver fråga sig om bristen ligger i den erbjudna undervisningen, snarare än hos eleven.	McLeskey, J och Waldron N. L. (2015) Rose & Martin (2012)
Särlösningar förbättrar sällan undervisning eller leder till inkludering.	Minska antal särlösningar. Utveckla alternativ som exempelvis dubbelbemanning.	Persson & Persson (2012)
Framgångsrika skolor i underprivilegerade områden har strategier för arbetet med nyanlända elever.	Använd checklistan i Göteborgs riktlinjer för nyanländas rätt till utbildning som verktyg i utveckling.	Bunar (2010) http://centerforskolutveckling.goteb.org.se/files/Reviderade%20riktlinjer%20nyanlanda%20Gbg%20stad.pdf http://centerforskolutveckling.goteb.org.se/files/TU_2016_53_bilaga_riktlinjer_rev.pdf

Att systematiskt utveckla undervisningen

Vad vet vi?	Vad är klokt att göra?	Var finns exempel?
Skolor som inriktar lokalt utvecklingsarbete mot att lyfta framgångsfaktorer utvecklar en positiv skolkultur där förbättrad undervisning är möjlig. För skolor i underprivilegerade områden är det särskilt viktigt att framhålla varje tecken på framgångsrik undervisning och ökade elevprestationer.	Identifiera, uppmuntra och sprid god undervisningspraktik. "Celebrate success" både vad gäller undervisningsstrategier och elevframgångar.	Melander (2015) NCUST (2013)
Undervisning utvecklas när lärare blir medvetna om sina specifika förtjänster och brister. Lärare som lär av varandra om framgångsrika sätt att undervisa, och som utmanas i denna process, förbättrar sin undervisning.	Organisera för en lärande organisation med fokus på hög kvalitet på undervisningen. Gör en nulägesanalys av elevers behov och lärares kompetens. Koppla samman fortbildning och undervisningspraktik. Använd mötestid till att utveckla undervisning.	Blossing et al (2012) TALIS (2013) Timperley (2013)

<p>Ett systematiskt och undervisningsnära utvecklingsarbete är en förutsättning för framgång.</p>	<p>Skapa infrastruktur för lokal utvecklingsorganisation. Rektor och lärare behöver tillsammans diskutera och analysera undervisning och dess effekt på elevernas lärande.</p>	<p>Black & Wiliam (1996) Blossing et al (2012) Hattie (2009) Timperly (2013)</p>
<p>Lokal datagrundad utveckling av undervisning är effektivt.</p>	<p>Skapa systematik och en "forskningsprocess" kring att ta fram och analysera data som används för att utveckla undervisningen. Rektor och lärare behöver tillsammans analysera sambandet mellan undervisning och elevers prestationer.</p> <p>Använd de data som finns, som att göra och noggrant analysera elevernas resultat på nationella prov.</p>	<p>Lambeth (2013) Levin (2008: 39) Schildkamp, K. och B. Lönn (2016)</p>
<p>Förutsätt inte att den lokala nivån har all kunskap som krävs för att veta hur och vad man skall göra för att utveckla undervisningen.</p>	<p>Erbjud rektorer och lärare tillgång till externa experter som kan stödja och utmana den lokala nivån i att förbättra undervisningen.</p>	<p>Levin (2008) Timperly (2013)</p>
<p>Framgångsrika organisationer har "accountability" på alla nivåer. Detta innebär att varje nivå är klar över sitt ansvar och följer upp sina insatser för att höja elevers måluppfyllelse.</p>	<p>Tydliggör varje nivå's ansvar (SC, OC, rektor, lärare) för att utveckla undervisningen så att fler elever når målen.</p> <p>Ta konsekvenserna av att skolutveckling är en långsiktig process. Undvik "lösningsfeber" och "quick fixes".</p> <p>Styr inte utan att mäta effekter.</p>	<p>Fullan (2010) Hattie (2009) Lessons from Lambeth (2015)</p>

Fortbildning

Vad vet vi?	Vad är klokt att göra?	Var finns exempel?
Effektiv undervisning kräver kontinuerlig fortbildning.	Utarbeta en fortbildningsplan eftersom läraryrket kräver ständig utveckling. Även utvecklingsprogram för rektorer och förstelärare behövs.	Lessons from Lambeth (2015) Levin (2008) London Councils (2015) Timperley (2013)
Framgångsrika skolor i underprivilegerade områden har gjort en analys av vilken fortbildning som behövs.	Ta fram en tydlig fortbildningsplan grundad i lokala behov och analysen av elevers prestationer.	London Councils (2015) Timperley (2013)
Framgångsrika skolor anpassar nationella och lokala fortbildningsåtgärder till lokala förutsättningar.	Tillvarata och skraddarsy fortbildningsåtgärder till lokal kontext utifrån nulägesanalys.	Lessons from Lambeth (2015) Timperley (2015)

Andra viktiga villkor för framgångsrik undervisning

Vad vet vi?	Vad är klokt att göra?	Var finns exempel?
Utan etos ingen förändring. I den turbulenta verksamhet som ofta utmärker skolor i underprivilegerade områden ställs höga krav på en flexibel organisation. För att utveckla såväl organisation som konkret görande krävs ett gemensamt förhållningssätt.	Arbeta för ett gemensamt skoletos. Skolor och människor under krävande villkor behöver drivas av ett socialt patos och av en vilja att göra skillnad.	Fullan (2010) Widigson (2013: 222-227)
Underpresterande skolor blir lätt överhopade av olika insatser. Förändringar tar tid och kräver uthålligt fokus på vad som gemensamt skall utvecklas.	Spring inte på alla bollar. Förändring är inte synonymt med förbättring. Satsa på ett fåtal förändringar med stor potential att göra skillnad.	Hargreaves & Fullan (2013) Levin (2008: 68)
Underprivilegerade skolor har ofta svårt att rekrytera behöriga och särskilt skickliga lärare och rektorer.	Stärk rekryteringsplanen på strategisk nivå för att aktivt bidra till likvärdighet och social hållbarhet.	Lessons from Lambeth (2015) London Councils (2015) Widigson (2013: 273-287)
Framgångsrika lyft av skolor i underprivilegerade områden har möjliggjorts med aktiv strategi för rekrytering.	Skapa incitament för särskilt kompetent personal att söka sig till och stanna i skolorna.	

<p>Skolor som samarbetar kring undervisningsutveckling är framgångsrika.</p>	<p>Inventera och sprid lärarkompetens inom och mellan skolor. Särskilt kompetenta lärare kan ha del av tjänst på annan skola.</p>	<p>Fullan (2010) London Councils (2015) Melander (2015)</p>
<p>Samverkan med föräldrar och lokalsamhälle ger framgång.</p> <p>Undervisning som förstår den sociala kontexten och vad som finns utanför den didaktiska triangeln lärare, elev, undervisningsinnehåll, kan överbrygga utbildningsbarriärer och leda till skolframgång och breddad rekrytering.</p>	<p>Tillvarata de viktiga resurser som finns i underprivilegierade områden. Samverka med förenings- och näringsliv. Det kan bli en resurs i lärandet och göra undervisningen relevant för eleven.</p>	<p>Cambridge Primary Review (2010) Lessons from Lambeth (2015) London Councils (2015) Tower Hamlets (2013) Widigson (2013)</p>
<p>Förebilder är särskilt viktiga i socioekonomiskt underprivilegierade områden.</p>	<p>Använd före detta elever som har lyckats med högre studier. Ge dem en roll som mentorer, föreläsare, ansvariga för läxläsning, lördagsundervisning etc.</p>	<p>Lessons from Lambeth (2015)</p>
<p>I ett segregerat samhälle kan vägen in i kunskapssamhället vara lång.</p> <p>Vårdnadshavare med låg utbildningsbakgrund kan ha svårt att vägleda sina barn.</p>	<p>Erbjud omfattande och kontextanpassad vägledning, som kan kompensera för ojämlika villkor i en segregerad stad.</p>	<p>Widigson (2013)</p>

Referenser

- Andersson Varga, P. (2014) *Skrivundervisning i gymnasieskolan: svenskämnets roll i den sociala reproduktionen*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2014. Göteborg.
- Archer, M. S. (2007) *Making our way through the world: human reflexivity and social mobility*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Black, P. & Wiliam, D. (1998) *Inside the black box: raising standards through classroom assessment*. London: GL Assessment.
- Blossing, U., et al. (2012) *Att kartlägga och förbättra skolor: sex typskolor*. Lund, Studentlitteratur.
- Cambridge Primary Review (Organization), et al. (2010) *The Cambridge Primary Review research surveys*. London ; New York, Routledge.
- Cummins, J. (2000) *Language, power and pedagogy: bilingual children in the crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Fullan, M. (2010) *The Moral Imperative Realized [Elektronisk resurs]*. Corwin Press, Inc.
- Gibbons, P. (2013) *Stärk språket, stärk lärandet: språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråkselever i klassrummet*. (3. uppl.) Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Hajer, M. & Meestringa, T. (2014) *Språkinriktad undervisning: en handbok*. (2 uppl.) Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Halsey, A. H. (1997) *Education: culture, economy, and society*. Oxford, Oxford University Pre
- Hargreaves, A. et al. (eds.) (2010) *Second international handbook of educational change*. Dordrecht ; London, Springer.
- Hargreaves, A. and M. Fullan (2012) *Professional capital: transforming teaching in every school*. New York, Routledge.
- Hargreaves, A. & Fullan, M. (2013) *Professionellt kapital: att utveckla undervisning i alla skolor*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Harris, A. (2010) *Improving schools in Challenging Contexts*. Sid 693-706 i Hargreaves, A. et al. (eds.) (2010). *Second international handbook of educational change*. Dordrecht ; London, Springer.
- Hattie, J. (2009) *Visible learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London: Routledge.
- Levin, B. (2008) *How to change 5000 schools: a practical and positive approach for leading change at every level*. Cambridge, Mass.: Harvard Education Press.
- Melander, Å. (red.) (2015) *Great expectations: Hackney och konsten att vända en skolkommun i kris [Elektronisk resurs]*. Stiftelsen Fritt Näringsliv/Timbro.
- Persson, B. & Persson, E. (2012) *Inkludering och målpuppfyllelse: att nå framgång med alla elever*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Potter, D., et al. (2002) School Improvement for Schools Facing Challenging Circumstances: A review of research and practice. *School Leadership & Management* 22(3): 243-256.

Rose, D. & Martin, J.R. (2012) *Learning to write, reading to learn: genre, knowledge and pedagogy in the Sydney school*. Sheffield: Equinox.

Schildkamp, K. och B. Lönn (2016) *Datagrundad skolförbättring: utifrån datateam® metoden*. Lund, Studentlitteratur.

Timperley, H. (2013) *Det professionella lärandets inneboende kraft*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund,

Widigson, M. (2010) *Kunskapsstadens barriärer. Göteborg utforskat: studier av en stad i förändring*. H. Holgersson. Göteborg, Glänta produktion: 203-208.

Widigson, M. (2013) *Från miljonprogram till högskoleprogram [Elektronisk resurs]: plats, agentskap och villkorad valfrihet*. Gothenburg, Department of Sociology and Work Science, University of Gothenburg. Hämtad 7 juli 2016 från: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/32783>

Rapporter

Bunar, N. and Vetenskapsrådet (2010) *Nyanlända och lärande: en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*. Stockholm, Vetenskapsrådet. Hämtad 7 juli 2016 från: <https://www.vr.se/download/18.5adac704126af4b4be2800017840/Rapport+6.2010.pdf>

Giota, Johanna (2002). *Skoleffekter på elevers motivation och utveckling - En litteraturöversikt*. Pedagogisk Forskning i Sverige 2002 årg 7 nr 4 s 279–305 issn 1401-6788. Hämtad 31 augusti, 2016 från: https://www5.kau.se/sites/default/files/Dokument/subpage/2010/02/skoleffekter_pdf_13919.pdf

Göteborg Stad (2014) *Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg 2014*. Hämtad 7 juli 2016 från: <http://goteborg.se/wps/wcm/connect/34c40e2c-2fea-4867-954a-4a6f022fe505/Skillnader-i-livsvillkor-och-h%C3%A4lsa-2014-Huvudrapport1.pdf?MOD=AJPERES>

Lambeth (2013) *Using Data to Raise Achievement. Good Practice in Schools* Hämtad 7 juli 2016 från: http://www.lambeth.gov.uk/rsu/sites/lambeth.gov.uk.rsu/files/Using_Data_to_Raise_Achievement-Good_Practice_in_Schools_2013.pdf

Lambeth. *Lessons from Lambeth* (2015) Hämtad 7 juli 2016 från: http://www.lambeth.gov.uk/rsu/sites/lambeth.gov.uk.rsu/files/Transforming_Education_Lessons_from_Lambeth_-_Research_Brief.pdf

London Councils (2015) *Lessons from London- Insights on improving schools*. Hämtad 7 juli 2016 från: <http://www.londoncouncils.gov.uk/our-key-themes/children-and-young-people/education-and-school-places/lessons-london>

McLeskey, J och Waldron N. L. (2015) *Effective leadership makes schools truly inclusive*. Hämtad 7 juli, 2016 från: <http://pdk.sagepub.com/content/96/5/68.full.pdf+html>

Maine Department of Education (2012) *Education Evolving. Maine's Plan for Putting Learners First*. Hämtad 7 juli, 2016 från: http://www.maine.gov/doe/plan/strategic_plan_web_final.pdf

- McKinsey & Company (2010) *How the world's most improved school systems keep getting better*. Hämtad 7 juli, 2016 från: http://mckinseysociety.com/downloads/reports/Education/Education_Intro_Standalone_Nov%202016.pdf
- Skolverket (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola: kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*. Stockholm, Skolverket. Hämtad 7 juli, 2016 från: http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf2260.pdf%3Fk%3D2260
- Skolverket (2012) *Likvärdig utbildning i svensk grundskola?* Hämtad 7 juli, 2016 från: http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf2816.pdf%3Fk%3D2816
- TALIS (2013) *The OECD Teaching and Learning International Survey*. Hämtad 13 september 2016 från: <http://www.oecd.org/edu/school/talis.htm>
- Timperley, Helen (2015) *Hoppet sätts till kollegiala lyft*. Artikel i Pedagogiska Magasinet. Hämtad 13 september 2016 från: <http://www.lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2015/03/08/hoppet-satts-kollegiala-lyft>
- Tower Hamlets (2013) *Transforming Education for All: the Tower Hamlets Story*. Woods, D., Husbands, C. & Brown, C. Hämtad 7 juli, 2016 från: <http://laeringsledelse.dk/wp-content/uploads/2015/10/Transforming-Education-FINAL.pdf>
- Widigson, M., Paulsson, L., Olofsson, G., Lorentzi, Å., & Allelin, M. (2015) *Ungas Medskapande: lärande av ungas erfarenheter*. KAIROS rapporter 2015:1. Hämtad 7 juli, 2016 från: http://www.mistraurbanfutures.org/sites/default/files/ungasmedskapande_slutversion.pdf